МАКРОСОЦИОЛИНГВИСТИКА

15-дәріс. Макросоциолингвистикалық зерттеу әдіснамасы

Білім беру бағдарламасы: Лингвистика | Магистратура, 2-курс | Оқыту тілі: қазақ тілі

Дәрістің мақсаты және оқу нәтижелері

• макросоциолингвистикалық зерттеу әдіснамасы мәселелерін заманауи социолингвистикалық теориялар арқылы түсіндіру; тілдік жағдайды қоғамдық институттар, әлеуметтік топтар және саясат деңгейінде ғылыми тұрғыдан талдау дағдысын қалыптастыру.

• – зерттеу сұрағы және гипотеза бойынша негізгі ұғымдарды түсіндіріп, нақты дерекке сүйеніп талдай алады.

• – санақ, сауалнама және сұхбат деректері бойынша негізгі ұғымдарды түсіндіріп, нақты дерекке сүйеніп талдай алады.

• – аралас әдістер және триангуляция бойынша негізгі ұғымдарды түсіндіріп, нақты дерекке сүйеніп талдай алады.

1. Зерттеу сұрағы және гипотеза

Теориялық негіз және талдау өлшемдері

• Зерттеу сұрағы және гипотеза — макросоциолингвистикалық талдауда жеке сөйлеушінің тілдік таңдауын кең әлеуметтік құрылымдармен байланыстыра қарастыруға мүмкіндік беретін мәселе. Зерттеуші ең алдымен талдау деңгейін анықтайды: жеке адам, әлеуметтік топ, мекеме, аймақ немесе мемлекет. Бір деңгейде байқалған заңдылықты екінші деңгейге автоматты түрде көшіруге болмайды. Мысалы, бір топтағы тілдік тәжірибе бүкіл қоғамның тілдік ахуалын...

• Бұл тақырыпты түсіндіруде үш өлшемді ажырату маңызды. Біріншісі — нормативтік өлшем: заңдар, ережелер және ресми құжаттар. Екіншісі — тәжірибелік өлшем: адамдар мен мекемелердің тілді нақты қолдануы. Үшіншісі — идеологиялық өлшем: белгілі тілдің беделі, қажеттілігі немесе құндылығы туралы қоғамдық түсініктер. зерттеу сұрағы және гипотеза мәселесін осы өлшемдердің біреуімен ғана түсіндіру талдауды тарылтады.

1. Зерттеу сұрағы және гипотеза — зерттеу тәсілі

Көрсеткіштер, себеп-салдар және әдіснама

• Ғылыми зерттеуде ұғымдардың операциялық анықтамасы қажет. Мысалы, «тілдің қоғамдық ықпалы» деген жалпылама тұжырымды қолданудың жиілігі, институционалдық қамтылуы, білім беру тіліндегі үлесі немесе ұрпақаралық берілуі сияқты өлшенетін көрсеткіштерге жіктеуге болады. Әр көрсеткіштің дереккөзі мен шектеуін ашық көрсету нәтижелердің тексерілуін қамтамасыз етеді.

• Себеп пен салдарды шатастырмау да маңызды. Тілге сұраныстың артуы еңбек нарығындағы өзгерістермен, білім беру мүмкіндіктерімен, көші-қонмен және мемлекеттік қолдаумен байланысты болуы ықтимал. Алайда олардың қайсысы шешуші фактор екенін тек салыстырмалы немесе бойлық деректер арқылы бағалауға болады. Сондықтан ғылыми қорытынды ықтимал түсіндірме мен дәлелденген нәтижені бөлек көрсетеді.

1. Зерттеу сұрағы және гипотеза — қолданылуы

Практикалық қолдану және талқылау

• Практикалық тұрғыдан зерттеу сұрағы және гипотеза мәселесі білім беру, қоғамдық қызмет, медиа және цифрлық коммуникацияда көрінеді. Тілдік құбылысты түсіндіру үшін «кім, қай жерде, кіммен, қандай мақсатта және қандай тілде сөйлейді?» деген сұрақтарды қолдануға болады. Бұл сұрақтар зерттеу дизайнын нақтылап, саясат пен нақты қолданыс арасындағы алшақтықты байқауға көмектеседі.

• Талдау сұрағы: «Зерттеу сұрағы және гипотеза» мәселесін Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде қандай көрсеткіштер арқылы зерттеуге болады?

2. Санақ, сауалнама және сұхбат деректері

Теориялық негіз және талдау өлшемдері

• Санақ, сауалнама және сұхбат деректері — макросоциолингвистикалық талдауда жеке сөйлеушінің тілдік таңдауын кең әлеуметтік құрылымдармен байланыстыра қарастыруға мүмкіндік беретін мәселе. Зерттеуші ең алдымен талдау деңгейін анықтайды: жеке адам, әлеуметтік топ, мекеме, аймақ немесе мемлекет. Бір деңгейде байқалған заңдылықты екінші деңгейге автоматты түрде көшіруге болмайды. Мысалы, бір топтағы тілдік тәжірибе бүкіл қоғамның тілдік...

• Бұл тақырыпты түсіндіруде үш өлшемді ажырату маңызды. Біріншісі — нормативтік өлшем: заңдар, ережелер және ресми құжаттар. Екіншісі — тәжірибелік өлшем: адамдар мен мекемелердің тілді нақты қолдануы. Үшіншісі — идеологиялық өлшем: белгілі тілдің беделі, қажеттілігі немесе құндылығы туралы қоғамдық түсініктер. санақ, сауалнама және сұхбат деректері мәселесін осы өлшемдердің біреуімен ғана түсіндіру талдауды тарылтады.

2. Санақ, сауалнама және сұхбат деректері — зерттеу тәсілі

Көрсеткіштер, себеп-салдар және әдіснама

• Ғылыми зерттеуде ұғымдардың операциялық анықтамасы қажет. Мысалы, «тілдің қоғамдық ықпалы» деген жалпылама тұжырымды қолданудың жиілігі, институционалдық қамтылуы, білім беру тіліндегі үлесі немесе ұрпақаралық берілуі сияқты өлшенетін көрсеткіштерге жіктеуге болады. Әр көрсеткіштің дереккөзі мен шектеуін ашық көрсету нәтижелердің тексерілуін қамтамасыз етеді.

• Себеп пен салдарды шатастырмау да маңызды. Тілге сұраныстың артуы еңбек нарығындағы өзгерістермен, білім беру мүмкіндіктерімен, көші-қонмен және мемлекеттік қолдаумен байланысты болуы ықтимал. Алайда олардың қайсысы шешуші фактор екенін тек салыстырмалы немесе бойлық деректер арқылы бағалауға болады. Сондықтан ғылыми қорытынды ықтимал түсіндірме мен дәлелденген нәтижені бөлек көрсетеді.

2. Санақ, сауалнама және сұхбат деректері — қолданылуы

Практикалық қолдану және талқылау

• Практикалық тұрғыдан санақ, сауалнама және сұхбат деректері мәселесі білім беру, қоғамдық қызмет, медиа және цифрлық коммуникацияда көрінеді. Тілдік құбылысты түсіндіру үшін «кім, қай жерде, кіммен, қандай мақсатта және қандай тілде сөйлейді?» деген сұрақтарды қолдануға болады. Бұл сұрақтар зерттеу дизайнын нақтылап, саясат пен нақты қолданыс арасындағы алшақтықты байқауға көмектеседі.

• Талдау сұрағы: «Санақ, сауалнама және сұхбат деректері» мәселесін Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде қандай көрсеткіштер арқылы зерттеуге болады?

3. Аралас әдістер және триангуляция

Теориялық негіз және талдау өлшемдері

• Аралас әдістер және триангуляция — макросоциолингвистикалық талдауда жеке сөйлеушінің тілдік таңдауын кең әлеуметтік құрылымдармен байланыстыра қарастыруға мүмкіндік беретін мәселе. Зерттеуші ең алдымен талдау деңгейін анықтайды: жеке адам, әлеуметтік топ, мекеме, аймақ немесе мемлекет. Бір деңгейде байқалған заңдылықты екінші деңгейге автоматты түрде көшіруге болмайды. Мысалы, бір топтағы тілдік тәжірибе бүкіл қоғамның тілдік ахуалын...

• Бұл тақырыпты түсіндіруде үш өлшемді ажырату маңызды. Біріншісі — нормативтік өлшем: заңдар, ережелер және ресми құжаттар. Екіншісі — тәжірибелік өлшем: адамдар мен мекемелердің тілді нақты қолдануы. Үшіншісі — идеологиялық өлшем: белгілі тілдің беделі, қажеттілігі немесе құндылығы туралы қоғамдық түсініктер. аралас әдістер және триангуляция мәселесін осы өлшемдердің біреуімен ғана түсіндіру талдауды тарылтады.

3. Аралас әдістер және триангуляция — зерттеу тәсілі

Көрсеткіштер, себеп-салдар және әдіснама

• Ғылыми зерттеуде ұғымдардың операциялық анықтамасы қажет. Мысалы, «тілдің қоғамдық ықпалы» деген жалпылама тұжырымды қолданудың жиілігі, институционалдық қамтылуы, білім беру тіліндегі үлесі немесе ұрпақаралық берілуі сияқты өлшенетін көрсеткіштерге жіктеуге болады. Әр көрсеткіштің дереккөзі мен шектеуін ашық көрсету нәтижелердің тексерілуін қамтамасыз етеді.

• Себеп пен салдарды шатастырмау да маңызды. Тілге сұраныстың артуы еңбек нарығындағы өзгерістермен, білім беру мүмкіндіктерімен, көші-қонмен және мемлекеттік қолдаумен байланысты болуы ықтимал. Алайда олардың қайсысы шешуші фактор екенін тек салыстырмалы немесе бойлық деректер арқылы бағалауға болады. Сондықтан ғылыми қорытынды ықтимал түсіндірме мен дәлелденген нәтижені бөлек көрсетеді.

3. Аралас әдістер және триангуляция — қолданылуы

Практикалық қолдану және талқылау

• Практикалық тұрғыдан аралас әдістер және триангуляция мәселесі білім беру, қоғамдық қызмет, медиа және цифрлық коммуникацияда көрінеді. Тілдік құбылысты түсіндіру үшін «кім, қай жерде, кіммен, қандай мақсатта және қандай тілде сөйлейді?» деген сұрақтарды қолдануға болады. Бұл сұрақтар зерттеу дизайнын нақтылап, саясат пен нақты қолданыс арасындағы алшақтықты байқауға көмектеседі.

• Талдау сұрағы: «Аралас әдістер және триангуляция» мәселесін Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде қандай көрсеткіштер арқылы зерттеуге болады?

4. Этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау

Теориялық негіз және талдау өлшемдері

• Этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау — макросоциолингвистикалық талдауда жеке сөйлеушінің тілдік таңдауын кең әлеуметтік құрылымдармен байланыстыра қарастыруға мүмкіндік беретін мәселе. Зерттеуші ең алдымен талдау деңгейін анықтайды: жеке адам, әлеуметтік топ, мекеме, аймақ немесе мемлекет. Бір деңгейде байқалған заңдылықты екінші деңгейге автоматты түрде көшіруге болмайды. Мысалы, бір топтағы тілдік тәжірибе бүкіл қоғамның...

• Бұл тақырыпты түсіндіруде үш өлшемді ажырату маңызды. Біріншісі — нормативтік өлшем: заңдар, ережелер және ресми құжаттар. Екіншісі — тәжірибелік өлшем: адамдар мен мекемелердің тілді нақты қолдануы. Үшіншісі — идеологиялық өлшем: белгілі тілдің беделі, қажеттілігі немесе құндылығы туралы қоғамдық түсініктер. этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау мәселесін осы өлшемдердің біреуімен ғана түсіндіру талдауды тарылтады.

4. Этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау — зерттеу тәсілі

Көрсеткіштер, себеп-салдар және әдіснама

• Ғылыми зерттеуде ұғымдардың операциялық анықтамасы қажет. Мысалы, «тілдің қоғамдық ықпалы» деген жалпылама тұжырымды қолданудың жиілігі, институционалдық қамтылуы, білім беру тіліндегі үлесі немесе ұрпақаралық берілуі сияқты өлшенетін көрсеткіштерге жіктеуге болады. Әр көрсеткіштің дереккөзі мен шектеуін ашық көрсету нәтижелердің тексерілуін қамтамасыз етеді.

• Себеп пен салдарды шатастырмау да маңызды. Тілге сұраныстың артуы еңбек нарығындағы өзгерістермен, білім беру мүмкіндіктерімен, көші-қонмен және мемлекеттік қолдаумен байланысты болуы ықтимал. Алайда олардың қайсысы шешуші фактор екенін тек салыстырмалы немесе бойлық деректер арқылы бағалауға болады. Сондықтан ғылыми қорытынды ықтимал түсіндірме мен дәлелденген нәтижені бөлек көрсетеді.

4. Этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау — қолданылуы

Практикалық қолдану және талқылау

• Практикалық тұрғыдан этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау мәселесі білім беру, қоғамдық қызмет, медиа және цифрлық коммуникацияда көрінеді. Тілдік құбылысты түсіндіру үшін «кім, қай жерде, кіммен, қандай мақсатта және қандай тілде сөйлейді?» деген сұрақтарды қолдануға болады. Бұл сұрақтар зерттеу дизайнын нақтылап, саясат пен нақты қолданыс арасындағы алшақтықты байқауға көмектеседі.

• Талдау сұрағы: «Этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау» мәселесін Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде қандай көрсеткіштер арқылы зерттеуге болады?

Салыстырмалы талдау және кейс

- «Магистранттардың академиялық тіл таңдауы» тақырыбына аралас әдісті зерттеу жобасын жасаңыз.
- Әдістемелік ескерту: Сауалнама нәтижесін сұхбат және құжат талдауымен салыстыру сенімділікті арттырады.
- Кейсті талдау алгоритмі: (1) зерттеу нысанын анықтау; (2) салыстырылатын топтарды таңдау; (3) көрсеткіштерді операцияландыру; (4) ықтимал дереккөздерді бағалау; (5) балама түсіндірмелерді көрсету; (6) шектеулерді ескере отырып қорытынды жасау.

Магистранттарға арналған тапсырмалар

• • Тақырыпқа қатысты бір ғылыми мақаланың зерттеу сұрағын, әдісін және қорытындысын талдаңыз.

• • Қазақстан және өзіңіз таңдаған басқа ел бойынша екі көрсеткішті салыстыратын шағын зерттеу жоспарын жасаңыз.

• • Тілдік саясат пен нақты тілдік тәжірибе арасындағы ықтимал айырмашылыққа екі дәлел және бір қарсы уәж келтіріңіз.

Бақылау сұрақтары

- 1. зерттеу сұрағы және гипотеза ұғымын қандай теориялық тұрғыдан түсіндіруге болады?
- 2. санақ, сауалнама және сұхбат деректері ұғымын қандай теориялық тұрғыдан түсіндіруге болады?
- 3. аралас әдістер және триангуляция ұғымын қандай теориялық тұрғыдан түсіндіруге болады?
- 4. этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау ұғымын қандай теориялық тұрғыдан түсіндіруге болады?
- 5. Қарастырылған құбылысты зерттеу кезінде қандай этикалық және әдіснамалық шектеулер туындайды?

Қорытынды және ұсынылатын әдебиеттер

- Макросоциолингвистикалық зерттеу әдіснамасы мәселесін зерттеу тілдің қоғамдық өмірдегі қызметін бір ғана лингвистикалық белгімен шектемей, әлеуметтік құрылым, институт, саясат және тілдік тәжірибе өзара әрекеттестігі арқылы түсіндіруге мүмкіндік береді. Негізгі ғылыми талап — ұғымдарды нақтылау, дерек пен интерпретацияны ажырату және тұжырымдарды...
- Fishman, J. A. (1972). The Sociology of Language.
- Spolsky, B. (2004). Language Policy.
- Kaplan, R. B., & Baldauf, R. B. (1997). Language Planning from Practice to Theory.
- Haugen, E. (1966). Language Conflict and Language Planning.

Негізгі ұғымдарды жүйелеу

Тақырыптарды өзара байланыстыра талдау

Зерттеу бағыты

Зерттеу сұрағы және гипотеза. Бұл мәселені қоғамдық институттар мен тілдік қауымдастық аясында қарастырыңыз.

Салыстырмалы қыр

Санақ, сауалнама және сұхбат деректері. Ресми реттеу мен күнделікті тілдік қолданыс арасындағы айырмашылықты анықтаңыз.

Әлеуметтік контекст

Аралас әдістер және триангуляция. Тілдің беделі, әлеуметтік сұраныс және қолжетімді ресурстар арасындағы ықтимал байланыстарды талдаңыз.

Макродеңгейдегі талдау үлгісі

Дәріс мазмұнына сүйенген зерттеу логикасы

1. Нормативтік өлшем

Тілге қатысты заңдар, ережелер, институционалдық құжаттар және ресми талаптар қандай?

2. Тәжірибелік өлшем

«Этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау» аясында адамдар мен мекемелердің нақты тілдік практикасы қалай көрінеді?

3. Идеологиялық өлшем

Қоғамда тілдің беделі, қажеттілігі және құндылығы туралы қандай түсініктер бар?

4. Дәлел мен шектеу

Қолданылу жиілігі, институционалдық қамту және ұрпақаралық берілу сияқты көрсеткіштерді дереккөздерімен бағалаңыз.

Магистранттарға арналған талдау тапсырмасы

Қолданбалы жұмыс және қорытынды рефлексия

Кейс

Қазақстандағы жоғары оқу орнын мысалға алып, «Зерттеу сұрағы және гипотеза» және «Этика, іріктеу және нәтижені интерпретациялау» мәселелерін салыстырыңыз.

Зерттеу сұрағы

Тіл саясаты мен нақты тілдік тәжірибенің арасында қандай сәйкестік немесе алшақтық байқалады?

Әдіс және дәлел

Құжат талдауы, сауалнама не сұхбат арқылы жиналатын деректерді ұсыныңыз; себеп-салдар туралы асығыс қорытынды жасамаңыз.